Lucena, traductor de Francesc Vicent - 500 anys de misteri

Autor:
Data de publicació: 23-10-2013

El 15 de maig de 1495 es va imprimir a València a la impremta de Lope de Roca Alemany i Pere Trincher, l'incunabulum, avui perdut, de Francesc Vicent

Llibre dels jochs partits dels schacs en nombre de 100

**(L'obra més antiga dels escacs moderns citada per gran quantitat d'autors coetanis
Francesc Vicent fou professor d'escacs de Lucrècia Borgia, i marxà amb ella a Itàlia a la cort dels Este, quan ella es va casar, pel que penso que l'obra "sobre els escacs" impresa impresa en italià amb gran quantitat de catalanades, podria ser seva)**

El 15 de maig de 1495 es va imprimir a València a la impremta de Lope de Roca Alemany i Pere Trincher, l'incunabulum, avui perdut, de Francesc Vicent

Llibre dels jochs partits dels schacs en nombre de 100

(L'obra més antiga dels escacs moderns citada per gran quantitat d'autors coetanis
Francesc Vicent fou professor d'escacs de Lucrècia Borgia, i marxà amb ella a Itàlia a la cort dels Este, quan ella es va casar, pel que penso que l'obra "sobre els escacs" impresa impresa en italià amb gran quantitat de catalanades, podria ser seva)

Dos anys després de l'aparició de l'obra de Vicent, un jueu aragonès convertit que es deia Lucena va publicar un llibre que ha pogut arribar als nostres dies. Aquest llibre va ser imprès a Salamanca a la premsa de llibreters anomenats Hutz i Sanz el 1496, o més probablement 1497, amb el següent títol:

Repetición: de amores: E arte. De axedres con. cl. Iuegos. De partido.

(Repetición: vol dir que es basa en una obra anterior
De amores: Forma palesa de referir-se a Escachs d'amor
Juegos de partido: és una mala traducció dels "jochs partits" de Vicent
Còpia de la Celestina al pròleg: indica el seu origen valencià com la celestina)
VEGEU:JOCH PARTIT

Els 124 fulls del llibre (dos d'ells en blanc) de 8vo d'amplada -semblants a la mida d'un petit quarto- (segons Antonius van der Linde) constitueixen alhora un tresor per als bibliòfils i, en molts aspectes, un misteri per als historiadors.

Les conclusions de Cossio autor d'un facsímil aparegut el 1953 basades en el testimoni del mateix Lucena, són diferents de les últimes dades trobades per Govert Westerfeld (un investigador de consciència que continua buscant proves documentals definitives de la història dels escacs i dels correctors, la seva especialitat). Remeten a Lucena a l'àmbit del misteri pel que fa a la seva personalitat.

Afirma repetidament en el seu llibre ser fill del protonotari de Ferran d'Aragó, pot ser veritat o ho fa per donar-se pisto? Segons Westerfeld, en els documents examinats a la Cancelleria Reial de Valladolid, no hi ha constància de cap fill reconegut en la voluntat i testament d'aquest home redactat el 1501, en el qual va nomenar al seu nebot Juan Ramírez de Lucena, fill del seu germà, com el seu hereu exclusiu. Va utilitzar el nom Lucena per assegurar la distribució de la seva obra? Tot es diu i encara queda per dir. No obstant això, fins que no hi hagi més proves a favor o en contra de les connexions filials de l'autor del llibre que el va fer famós, se li pot concedir el benefici del dubte.

El llibre Lucena és un incunabulum ja que es va publicar abans de l'any 1500. La tipografia està en lletres g, molt regulars i produïdes per un impressor alemany anomenat Leonard Hutz que s'havia traslladat recentment a Salamanca des de València, on havia estat treballant amb aquests mateixos tipus. Això permet, d'una banda, una datació més precisa de l'obra, i de l'altra, estableix una important connexió amb el grup valencià que hi va introduir la impremta, així com amb l'escenari en què van sorgir els nous escacs amb el text de Scacs d'Amor, (escrit per aquest mateix cercle) i també amb l'aparença. , dins de la mateixa xarxa de connexions del llibre de Vicent, impresa per editors alemanys amb estretes relacions professionals i amistoses amb Hutz.

No se sap molt sobre l'autor Lucena, la personalitat del qual segueix sent en gran mesura un misteri. Ni tan sols el seu nom complet està totalment lliure de dubtes i controvèrsies. En el seu pròleg de l'edició facsímil de 1953, Cossio l'anomena Luis Ramírez de Lucena, basat en l'autoritat de Gallardo i en l'afirmació que "un prestigiós erudit i bibliòfil ha d'haver tingut les seves raons per anomenar-lo amb aquest nom".

La font d'aquest nom sembla tornar a Ticknor, que en la seva "Història de la Literatura Espanyola" (Londres 1863, vol. I, p. 380), indica que l'autor d'escacs era fill de l'ambaixador Don Juan Ramírez de Lucena, encara que altres inexactituds pel que fa a la data de l'edició i el nombre de pàgines ens porten a suposar que Ticknor basava els seus comentaris en altres referències igualment dubtoses d'autors que mai havien tingut el llibre en el seu llibre. mans (Van der Linde, Geschichte I, p. 328). Prefereixo seguir referint-me a ell com Lucena des que es va definir d'aquesta manera, per les raons que sigui, encara que ell havia indicat el nom complet del seu pare l'ambaixador.

L'obra de Lucena no té data, però la secció d'escacs és "ntitulada al serrenissimo y muy sclarecido don Johan el tercero, principe de las Spaoasi", que va ser l'únic fill masculí d'Isabel i Ferran el Catòlic, nascut el 1478 i mort el 4 d'octubre de 1497, per la qual cosa aquesta seria lògicament la data final per a la seva publicació.

A la llista de llibres impresos a Salamanca per Leonard Hutz i Lope Sanz trobats a "Historia de la Imprenta Hispana" (E. Nacional, 1982), els llibres entre 1496 i 1497 estan datats excepte l'últim, que és precisament el llibre lucena. Tot i que no té data, s'havia d'imprimir entre l'obra de Rodrigo de Basurto, (el nou professor d'Astrologia que va aconseguir alguna mesura de fama per haver anunciat la imminent mort del príncep Don Juan), i la mort d'aquest últim.

La dedicació a l'hereu al tron, que va arribar a Salamanca per prendre possessió del seu dot matrimonial -la ciutat i la seva universitat- sona molt com un traç bastant oportunista que el curs dels esdeveniments es va torçar tràgicament. El "Repeticiun de amores" és pel seu caràcter un treball estudiantil de celebracions al final del curs escolar, però el tractat formalment seriós sobre escacs després d'això va haver de ser ràpidament inclòs en els mesos d'estiu per tal d'aprofitar l'ocasió, la qual cosa explicaria les nombroses irregularitats que conté.

Lucena no fa cap menció a les seus impressors, i només gràcies a la investigació tipogràfica des de principis del segle XX s'ha pogut saber que n'hi havia dos, Lope Sanz i Leonard Hutz; aquest últim, a causa de la seva major experiència tècnica, ha d'haver estat el tipògraf responsable de l'empresa recentment fundada a Salamanca. (També va indicar, juntament amb molts altres motius, que Lucena va basar la seua obra en el plagi del llibre vicent de 1495 a València, ja que una obra amb diagrames era una cosa tipogràficament revolucionària i Hutz l'hauria d'haver portat personalment des de València com a novetat en l'art de la impressió, més encara si els mateixos tipus s'haguessin produït en la seua pròpia premsa a València.)

Hutz va acabar movent-se a finals de 1497 per motius desconeguts de Salamanca a Saragossa, i posteriorment va tornar a València on va continuar les seves activitats d'impressió. El paper de transmissió de Hutz reforça així les connexions mútues entre Lucena i el cercle literari d'escacs de València.

En el llibre lucena els diagrames són excel·lents. Hutz la impressora estava familiaritzada amb el problema tipogràfic del

mestre d'escacs i va trobar la solució perfilant lleugerament en blanc la peça d'escacs negra col·locada contra un quadrat negre.

a més a més El llibre Lucena, és un dels incunabulums més exòtics que es troben al voltant de les biblioteques. "Extremadament rar - sobretot costós" és com el gran escriptor Menendez y Pelayo el va descriure a principis del segle XX. Estrany com pot semblar, encara hi ha debats sobre el nombre de còpies que existeixen avui en dia, i ni tan sols els catàlegs de prestigi estan lliures d'errors. El catàleg més recent de llibres de jocs del segle XV-XVIII, Bibliographie der Spielbacher des 15. Bis 18. Jahrhunderts. Manfred Zollingeri, Hiersemann. Stuttgart 1996, pp. 4-5) es refereix a l'existència de només una petita part. Esmenta les còpies a Londres, París, Brussel·les i també la famosa a la Biblioteca Comunitària de Sienna, que sembla ser un manuscrit, l'única còpia que queda a Itàlia. Hi ha almenys vuit exemplars a Espanya i altres en col·leccions estrangeres. No tots estan intactes i complets, ja que alguns tenen una pàgina o més que falten, mentre que altres no tenen la primera part, la "Repetición". Aquesta és una de les qüestions que han estat més discutides pels investigadors de Lucena.

Les còpies conservades a Espanya són: els tres toms complets de la Biblioteca Nacional de Madrid, una còpia a la biblioteca de la Reial Acadèmia d'Història i una altra a la Biblioteca de Catalunya. Les còpies amb defectes es troben a la Biblioteca de El Escorial i sobretot a la Biblioteca Universitària de Salamanca, des de la qual es van fer les primeres pàgines abans del tractat d'escacs per alguna raó desconeguda. A aquests s'ha d'afegir la còpia en la col·lecció privada de Bartolome March, menció que es deu al director de la secció d'incunabulum de la Biblioteca Nacional d'Espanya, el Sr. Julian Martin Abad.

Hi ha més exemplars fora d'Espanya. El gran historiador i bibliòfil alemany Von der Lasa, mentre es trobava a la cambra diplomàtica d'aquest país al Brasil, va trobar una còpia mutilada i incompleta que, no obstant això, va ser utilitzada en la seva primera investigació sobre el tema. El text havia estat portat al Brasil com a part de la biblioteca del rei Joao VI de Portugal quan ell i la cort van fugir durant la invasió napoleònica. Van der Linde (Geschichte I, pàg. 329) indica que es tracta d'una còpia molt defectuosament conservada. Recentment s'ha utilitzat en una edició brasilera del text d'escacs. (Altair da Souza. Rio de Janeiro 1974).

Als Estats Units hi ha còpies completes a la Biblioteca del Congrés (Washington, D.C.) i a la Biblioteca de Cleveland, així com a la Biblioteca J. Pierpont (Nova York). No obstant això, una altra, completa i molt ben conservada (a excepció de la seva manca de les dues primeres pàgines), és la còpia adquirida el 1853 per la British Library (BL I. A. 52864), la base principal per a la investigació dels historiadors britànics. L'esmentat Van der Linde va utilitzar extensament en la seva investigació la còpia a la Biblioteca Nacional de Brussel·les que en aquell moment portava el número de codi II. 13790 i que d'altra manera és idèntica a la còpia britànica. La Biblioteca Nacional de París és propietària d'una còpia, incompleta, ja que només conté la part d'escacs, que porta el marcatge rés. V De 1858. A la pàgina 60 del seu estudi sobre Lucena, J. Pérez deArriaga afegeix les següents còpies als Estats Units: la Biblioteca Houghton de la Universitat Harvard a Cambridge, Massachusetts, la Universitat de Princeton a Nova Jersey i la Henry E. Huntington Library a San Marino, Califòrnia. La còpia més esplèndida de tots és en una col·lecció privada alemanya, la de Lothar Schmid, a Bamberg.

A Espanya, una edició facsímil de 250 exemplars va ser feta per la col·lecció Joyas Bibliograficasi (Madrid-València 1953) sobre la base d'una còpia a la Biblioteca Nacional d'Espanya. El 1997, al publicar-se el llibre de Ricardo Calvo "Lucena: the Chess Evasion of the Convert Calisto" (Perea Ediciones, 1997. El Toboso), una excel·lent nova edició facsímil va ser portada a terme per Ediciones Polifemo, Madrid.

Els continguts del llibre de Lucena també són estranys des que comença, com hem vist, amb una "Repetición" o tesi acadèmica, una lliçó universitària sobre un tema d'amor que no té res a veure amb els escacs, tot i que la part dedicada a aquest joc està clarament diferenciada i, amb una tipografia més gran.

És com un petit mosaic format per moltes peces diferents. Per analitzar-los, ens enfrontem a l'obstacle inicial al qual només uns pocs investigadors han prestat atenció.

La gran diferència en la matèria porta els historiadors d'escacs i especialistes en literatura a concentrar-se, en cada cas, només en els seus respectius temes, passant per l'altra part. En la seva obra "Orígens de la novel·la", Menéndez y Pelayo (1905. Vermell. Santander 1943. II, p. 55) i, després d'ell, Hurtado i Palència, van classificar la "Repetición" com un simple "conte sentimental" i "assaig escolar immadur".

La "Repetición" s'adreça en la seva part final cap a un altre tema popular i comú en aquest període que no té res a veure amb l'amor: la relativa superioritat de la ciència militar sobre les lletres i la filosofia. En aquest debat, Lucena pren el costat de l'argument militar i és aquí on torna a esmentar el seu pare, aportant les següents dades:

"Ni tan sols per això, en la mesura que estic obligat als advocats, encara que el meu pare el protonotari sigui un d'ells, no deixaré de confessar la veritat".

Al final de la "Repetición" trobem una "Peroració" escrita per l'orador més gran del Grau Villoslada en honor i glòria d'ell per qui es va dictar l'obra actual. Al final de la peroració hi ha un poema amb una sèrie de versos acròstics; unint-se a la primera lletra de cadascuna, es llegeix "A Villoslada", encara que aquest interessant detall s'ha escapat de l'atenció fins a la data de tots els que han comentat l'obra.

Un quien siempre

por serviros
nunca vive sin dolor ino le negueis el favori.

Vive siempre padeciendo
de no veros con temor;
está en pena, aunque
viviendo, pues os
llama ya muriendo, ino le negueis el favori.

Jamas cesan sus
sospiros que le causa vuestro amor;
per quereros y
seguiros nunca cesa de pediros,
ino le negueis el favori.

La menor de sus
pasiones le pone tanto pavor,
que le causa mil prisiones;
y pues hay diez mil

razones, ino le negueis el favori

La tristeza de
sus males no
sabe pena mayor: que sus angustias finales
os supn ya mortales,

ino le negueis el favori.

Otro bien si a vos

no tiene, sois
su luz y su claror, pues quien tanta fe sostiene
y es contento aunque mas pene,

ino le negueis el favori

En solitari fue

causa escribir

publicar vuestro loor,
pues que no
basta sofrir a sin vos poder vivir, ino le negueis el favori

La virtud y
la nobleza nunca muestra desamor;
pues porque mostrais

crueza a tan crescida pobreza,
ino le negueis el favori

A la fe de
bien serviros, que jamás sufriu error,
ya no basta consentiros,

mas suplicar y deciros,
ino le negueis el favori

Despues que por fuerte

ser y no
oisteis su clamor, distes causa a padecer

y no queriendo valer,

le negastes el favor,

Ansi
que pues hizo veros fuese vuestro servidor,
pues
es siervo por
quereros de la vida conoceros, ino le negueis el favori.

La segona i més voluminosa part del llibre, dedicada als escacs, porta el següent títol enormement pompós, però en el qual una vegada més dóna explícitament el nom i la posició del seu pare:

"Breu art i introducció més necessària a saber jugar als escacs, amb cent cinquanta moviments de joc; dedicat al don Johan el Tercer, príncep d'Espanya. Per Lucena, fill del metge més savi i reverend protonotario Don Johan Ramírez de Lucena, ambaixador i membre del Consell dels nostres senyors el Rei i la Reina, estudiant en el distingit Studium de la ciutat més noble de Salamanca."

Lucena està tan segura de ser identificada com una jugadora d'escacs de gran reputació que no es molesta a donar el seu nom complet, però sí que dóna la del seu pare, un alt dignitat a la Cort, ambaixador, membre del Consell i Protonotario, que és una altra credencial a favor de l'estudiant-jugador de Salamanca.

La importància del tractat d'escacs de Lucenais és que estem parlant ni més ni menys que de la primera obra impresa encara existent sobre els escacs moderns, substituint els vells moviments medievals del bisbe i l'"alferza" per als que utilitzem avui en dia.

En explicar les noves regles del joc, Lucena fa una acurada distinció entre la nova manera de jugar, que ell anomena "de la reina" i "l'antiga utilitzada anteriorment". Els 150 problemes d'escacs també es classifiquen en un dels dos grups o l'altre, el que indica que ambdues formes van coexistir a Salamanca quan l'estudiant Lucena va escriure el seu llibre. La part d'escacs, amb els seus 150 diagrames d'impressió de fusta, és lluny i lluny la secció més voluminosa i està dedicada al príncep, un jove de 19 anys, del qual Lucena diu al final de la seva dedicació:

"Després de besar reverentment les mans del príncep hereu, suplicant a l'Ésser Suprem, a qui les veus de la gent que el conserva i concedeix una llarga vida, que ell esplèndid prosperitat a l'Estat amb glòria i fama eterna. Amen"

El príncep Joan va créixer i va morir gairebé en silenci, com si s'hagués tiptoed a través de la vida. El seu naixement a Sevilla el 30 de juny de 1478 va ser eclipsat i silenciat per la guerra i després es va enfrontar a Portugal. La seva infància va passar discretament, encara que amb aparicions rares i breus però brillants en el context general de l'època, muntant a cavall al costat de la seva mare en l'entrada a granada acabada de conquerir el 1492, i de nou (és aquest l'"art de la cavalleria" esmentat per Lucena?) al costat del seu pare, el rei Ferran, en la recepció triomfal donada a Colom al seu retorn del primer viatge de descobriment.

El príncep era el segon fill i únic home nascut de Ferran i Isabel. Per això va ser declarat hereu al tron i va assumir el seu destí per regnar algun dia com "Joan el Tercer", que és com Lucena el lamenta. Per aquest motiu, es va donar molta cura a la seva formació tant en ciències polítiques com en el desenvolupament de les seves habilitats artístiques. No hi ha referències explícites als escacs com a part del currículum del príncep, però és ben sabut que a la cort reial els escacs van gaudir d'un gran prestigi. El rei Ferran era un jugador inveterat: en paraules d'Hernando de Pulgar, cronista oficial, va passar "una mica més de temps del que hauria de tenir" en aquest joc.

Lucena va ser segurament ben informat pel seu pare d'aquesta característica de la Cort Reial Espanyola, que li va permetre especular amb les seves intencions. En la seva dedicació l'estudiant Lucena lloa el príncep en un grau exagerat, cridant l'atenció de Don Juan a la seva pròpia competència d'escacs com si estigués tractant de convertir-se en una mena de mentor d'escacs a la cort. Això no era realment una idea salvatge, ja que en aquells dies un llibre imprès era una novetat, i un atractiu que no hauria passat desapercebut.

El que importa que Lucena va anar a grans longituds per treure el llibre d'escacs oportunament amb motiu de la visita del príncep a Salamanca, o va fer un gran esforç en el curt període de temps disponible entre la Repetición dels amors al final del curs escolar i la conclusió del Tractat d'Escacs. No importa que per a això hagués hagut d'apropiar-se del material del llibre vicent, Lucena va tocar la seva carta i el destí va resultar ser advers. L'addició sobre el príncep empeltat en la dedicació va resultar ser decisiva per al futur de l'obra de Lucena.

Només això pot explicar la manca de circulació del llibre, la ignorància virtual que el preocupa gairebé a tot Itàlia (llevat de la còpia manuscrita que hem esmentat a Sienna), la manca de repercussió a la resta d'Europa i l'absència de traduccions o reimpressions. La dedicació al príncep Joan va arrossegar el llibre a una tomba primerenca. Lucena poques vegades parla de si mateix i sempre d'una manera indirecta. En la seva dedicació al príncep, es descriu a si mateix com un estudiant de fora de Salamanca i, sobretot, fill del protonotari més savi i reverend Don Johan Ramírez de Lucena, ambaixador i membre del Consell dels nostres senyors el Rei i la Reina". El seu pare, savi, après, posseïdor d'alts càrrecs polítics, notari reial i ambaixador, és la seva millor targeta telefònica. Lucena podria fins i tot ometre el seu nom amb la certesa de no ser confós amb cap dels altres milers d'estudiants a Salamanca. És en aquesta societat de guile i chicanery, de superar la vitalitat, sacsejada per la "joventut alegre i la solteria" que envolta el nostre autor i els seus camarades que l'obra de Lucena ha d'estar situada. És aquest escenari de fons que hem de tenir en compte per interpretar correctament certs aspectes del seu text i les circumstàncies en què va ser escrit.

El consell donat per Lucena en el seu tractat d'escacs revela la preocupació pels detalls típics dels veritables professionals. En el text indica alguns trucs bastant allunyats del que es considera joc net: "familiaritzar-se amb el mateix tauler i peces d'escacs, evitar la desorientació de l'espai col·locant el rei en qualsevol costat al qual estiguis acostumat, si cal estar donant la volta al tauler sense que el teu adversari se n'adoni", que sona més comú a un tauró d'escacs que a un jugador aficionat. A més, modificar lleugerament les posicions més conegudes perquè el problema no compleixi el que es va anunciar, i el lateral que s'està defensant es converteix en el guanyador. Per aquest motiu, Lucena afegeix algunes recomanacions prudents per "evitar crits" o crits de fúria de l'adversari.

Pel que fa als 150 moviments d'escacs inclosos en el llibre, Ricardo Calvo va tenir això a dir.

"En un torneig d'escacs a l'Algarve el novembre de 1975, en el qual Yuri Averbach i jo vam jugar i vam tenir una relació molt amistosa, vam tenir l'oportunitat de parlar en longitud. El nostre tema va ser l'origen dels escacs moderns. Vaig parlar especialment de la meva incipient investigació sobre Lucena i la còpia facsímil de 1953 del seu llibre que tenia una còpia i havia llegit diverses vegades. Averbach em va aconsellar: "No aprofundir massa en Lucena i els seus 150 problemes d'escacs, sinó mirar a Vicent i els seus 100 problemes d'escacs perduts, perquè sospito fermament que Lucena va treure el seu material en gran mesura de l'incunabulum valència perdut". El gran Mestre, "en tots els sentits", va acabar 10 anys més tard publicant en una revista russa anomenada "Ciència i Vida" (1985, pp. 137-141) una teoria interpretativa extraordinàriament convincent.

Em va semblar començar amb que la sospita inicial del plagi de Vicent per Lucena era molt més antiga. Va aparèixer a "Letters on Chess" (Londres 1848) de W. Lewis, que deia literalment: "És molt probable que Lucena copià molts dels seus [problemes] de l'obra de Vicent, la més rara de tots els llibres impresos sobre escacs, i probablement els primers

escacs que mai es van imprimir. No he tingut tanta sort de trobar-me amb una còpia, ni conec ningú que tingui". (Lletra II, pp. 7-8).

Aquesta teoria em va fascinar cada vegada més a mesura que vaig començar a trobar dades que la reforçaven. En primer lloc, si algú s'apropia per si mateix d'un llibre que conté 100 problemes d'escacs que ha d'afegir una altra cosa i és per això que Lucena es va sentir obligada a presentar com "un rosari completat" - una compilació de 150 moviments de joc. En la resta de recopilacions medievals de problemes no es va fer cap indicació del nombre, ja sigui en el títol o en la portada.

Quants problemes i quin tipus de problema van ser plagiats per Lucena? Averbach va emprendre aquests aspectes en els seus articles a través d'una exhaustiva comparació de diagrames, i va arribar a les següents conclusions: 1/Lucena va expropiar 96 problemes de Vicent (73 "de la reina" i 23 "del tipus antiquat"; 2/Lucena va haver d'afegir 54 problemes "antiquats" (18-67, 101-102 i 145-146) i 3/ el llibre de Vicent, per tant, va tenir 75 problemes dels nous escacs, 23 dels escacs antics i dos indefinits.

Actualment hi ha un debat, aparentment a l'alça, sobre si Lucena és l'autora dels problemes d'escacs moderns. Averbach, en l'esmentada obra, dóna suport a la idea que Lucena va utilitzar el contingut de l'incunabulum vicent de 1495 per al material sobre els escacs moderns.

El que Lucena diu literalment és:

"Intento escriure tots els millors moviments que he vist els jugadors fer a Roma i a tot Itàlia, i a França i Espanya, i que jo mateix he estat capaç d'aconseguir".

A partir d'aquestes observacions es conclou clarament que Lucena no pretén, com a mínim, passar a si mateix com l'autor dels problemes, que en la seva major part "va veure els jugadors fer". Alguns d'ells "va ser capaç d'aconseguir a si mateix".

Per contra, la Repetición d'amors està "composta per Lucena", i la peroració de Villoslada es dirigeix "en elogi i glòria a qui va dictar l'obra actual".

Si el mateix Lucena hagués compost un dels finals, molt òbviament no hauria dubtat a dir-ho. Quan li agrada una posició, per exemple, diu que és molt subtil, però mai ho afirma com el seu propi, el que sens dubte hauria fet si hagués estat capaç de demostrar-ho. Aquest punt, encara que negatiu, és bastant pesat. Tota l'obra va ser impresa i publicada per tal d'enaltir els mèrits de Lucena. Per què hauria amagat invents de subtileses d'escacs si fossin seves?

Lucena mai diu que és l'autor o compositor d'un sol dels 150 problemes d'escacs, que sembla estrany en una obra destinada a exaltar els seus mèrits d'escacs, sobretot abans que el príncep Joan, el príncep hereu espanyol al qual es dedicava. Hi ha una pista indirecta basada en un codi no escrit de jugadors i plagis de text. L'autor genuí d'un llibre donaria orgullosament el seu propi nom complet, i dades com la seva professió, lloc de naixement i residència. D'altra banda, el compilador d'una obra que no és seva s'amagaria darrere de pseudònims, com Bonus Socius i Civis Bononiae, de vegades amb versos acròstics codificats, o simplement oferint ambigüitats pel que fa a l'autoria com la lacònica "Lucena".

Lucena, sens dubte, va consultar aquesta font, de la qual va prendre bona part dels seus casos d'escacs. La font va ser un manuscrit floren florena de Civis Bononiae. Lucena va presentar 150 problemes d'escacs que va dividir en 75 moviments "de la reina" o nous escacs, i 75 "de l'antiga escola" o escacs àrab-medievals. Aquesta classificació també ofereix molts aspectes discutibles. La majoria dels problemes dels "vells escacs" són identificats a partir de les dues grans compilacions europees, "Bonus Socius" i "Civis Bononiae".

Els hàbits i l'estil d'un jugador o trampós consisteixen en la forma en què es comporta i en els seus consells. Aprecia solucions enganyoses o enganyoses, com la del problema 103 que pot confondre l'adversari. I està decididament inclinat a recórrer als trucs més vergonyosos per guanyar l'aposta, com es demostra en un dels seus problemes i el comentari revelador que l'acompanya. El cas en qüestió ens mostra que seguint el seu consell Lucena va guanyar l'aposta ja sigui amb peces blanques o negres, l'aposta és el joc final en aquest entorn de taurons de joc, estudiants i

personatges desagradables. El joc era famós a l'Edat Mitjana; és el número 72 de Bonus Socius, i el número 47 de Civis Bononiae.

Com a qüestions de curiositat per a aquells interessats en jugar als escacs, de totes les obertures lucena ens passa a nosaltres ni ningú porta el seu propi nom, ni la "Defensa Escandinava" ni el "Diamon Sachs" anomenat Obertura Valenciana.

Lucena va compondre el tractat d'escacs amb gran pressa i com a apèndix al text de la seva "Repetición de amores". El príncep Joan, a qui es dedicava, acabava d'entrar en el centre d'atenció a l'abril de 1497 amb el seu luxós casament. El final del curs acadèmic a Salamanca, on probablement va tenir lloc la paròdia de la Repetición, hauria estat al maig o juny. En veure el Vicent incunabulum en possessió de la impressora Hutz, o en assabentar-se d'ell de la impressió a València del tractat vicent, Lucena la va expropiar i va afegir les seues pròpies dades sobre els escacs, tots ells haurien tingut lloc durant els mesos d'estiu abans de la mort del príncep a l'octubre. S'ha vist que Lucena no era de Salamanca, ja que això és el que diu; podria haver vingut d'algun lloc del Regne d'Aragó, ja que el seu pare va declarar que la seva família està subjecta a les lleis d'aquest regne. Ho va fer en la famosa carta de queixa al rei:

"Per un bon servei, una mala recompensa. Aquesta és la llei d'Aragó".

Molt probablement, la casa ancestral dels Lucena es trobava a la regió de Sòria, prop de Medinaceli i Almazan. El 1503, Lucena era a Saragossa amb el seu pare i almenys un germà, anomenat Jeronimo.

Per estimar la seva data de naixement hem de tenir en compte que el llibre es va publicar el 1497, quan Lucena encara era estudiant. Tot i que l'edat habitual per començar els estudis a Salamanca era entre els 14 i els 16 anys, quan Lucena va escriure el seu llibre ja era uns anys més gran. Només cal observar el to de superioritat continguda amb la qual descriu la seva estimada ("ella era d'una edat tan tendra que encara no havia fet 16"). Lucena dóna la impressió d'algú que ja havia estat a Itàlia i França, que és tan conegut a la Universitat de Salamanca que pot saltar-se la menció del seu nom entre 7.000 estudiants més allà, que té experiència en assumptes amorosos, amb una procura que és un bon amic seu, amb que diu que ja no persegueix. Ha estat a Salamanca el temps suficient per haver acumulat referències sobre el seu amor senyora, de qui diu:

"per aquesta raó, havent escoltat sovint elogis per aquest treball meu d'aquesta senyora a qui estimava, i veient que alguns en sentir que sentia enveja: i altres dolor - i tot i que no tenia coneixement que no fos haver escoltat elogis per la dona més perfecta del món."

De mitjana, 10 anys van ser requerits per completar els estudis. Un graduat seria llavors d'uns 25 anys d'edat. Hi havia una nota o títol previ, el de "Batxillerat", que requeria uns sis anys d'estudi, i el batxiller Fernando de Rojas tindria entre 20 i 25 anys.

Lucena no tenia el títol ni el títol de "Batxillerat", ja que, si tingués dret a utilitzar-lo, segurament l'hauria esmentat en una obra tan clarament orientada a exaltar els seus propis mèrits. D'altra banda es refereix al grau del seu amic i company carrusal, el Batxiller Villoslada. El que és significatiu aquí és que, en la seva peroració laudatòria, aquest últim s'inclou en el grup d'edat de Lucena:

"... per la qual cosa els de (y)la nostra edat que sorprenen i ens esperen a nosaltres mateixos per no dormir mai, i bastant despert seguir (y)els nostres passos s'han vist obligats "

L'autor de la "Repetición" i el tractat d'escacs seria, per tant, entre 20 i 25 anys d'edat, havent nascut en algun moment entre 1470 i 1475. La seva manca de grau acadèmic podria deure's a viatges previs a França i Itàlia (presumiblement acompanyant al seu pare en les seves missions diplomàtiques), o potser als seus cursos fallits a causa del temps que es va dedicar als escacs. Almenys això és el que flota en l'aire en una lamentació indirecta de Lucena, quan aconsella als lectors del seu tractat:

"... i qualsevol que sigui estudiant m'hauria de creure perquè sé el que és això, que si vol aprofitar el seu talent i memòria, no hauria de passar molt de temps jugant perquè el temps perdut en el mateix sigui menor i cap causa de dolor: ja que en cas contrari bé podria alterar el seu talent i molestar la seva memòria".

Lucena tenia l'excusa i la coartada del seu estatus social especial, com a fill d'un alt tribunal dignitat i estudiant privilegiat a la Universitat de Salamanca. Però el seu comportament és el d'un jugador. Gràcies a la seva Repetición sabem de la seva amistat amb els proxenetes, de la seva carousing nocturna amb els seus col·legues (Quirus, el Batxiller Villoslada, lectors de la seva Repetición), de les seves relacions amb "dones de mala reputació" i el seu consell en la primera regla sobre prendre el seu oponent d'escacs fora de guàrdia en condicions d'inferioritat, amb detalls que mostren l'atenció d'un veritable professional a l'ambient que envolta una aposta d'escacs.

La següent pista biogràfica va aparèixer a Saragossa al voltant de Nadal de 1503, amb el seu pare i almenys un germà, Jeronimo. Després d'aquesta data, les proves són molt més febles. Hi ha un joc d'escacs suposadament jugat a Osca el 1515 entre Lucena i un pare Quintana, publicat a "La Nueva Espana", un diari d'aquesta ciutat, el 14 de març de 1959. El periodista fa una al·lusió vaga a "un document d'una col·lecció privada" que és difícil de seguir sense detalls més precisos. Després de l'any 1515, l'evidència és molt més feble. Les petjades semblen esvair-se entre França i Bolonya, com si el nostre jugador d'escacs hagués emigrat d'Espanya, i és precisament a Bolonya on apareixen dues obres d'escacs posteriors.

La passió de Lucena pels escacs està fora de tot dubte, no només pel seu llibre de 1497. No se sap quan va ser, abans o després, que va escriure els tres manuscrits d'escacs que se li atribueixen avui amb poc o cap dubte: l'anomenat manuscrit Gottingen, el manuscrit Paris-Place que porta la seva signatura amb rúbrica, i el manuscrit de París f.allemand 107 que correspon en contingut als anteriors i que en les 12 obertures porta la designació de Lucena com a autor. Els tres textos formen una cadena bastant consistent: Salamanca 1496-97, després Bolonya al voltant de 1500 i finalment qualsevol zona de França entre 1530 i 1550.

Ja sigui d'hora o d'hora, en conjunt, la matèria impresa del manuscrit retrata Lucena per a nosaltres com un dels molts jugadors itinerants i professionals de l'Edat Mitjana vagant per tot Europa, impulsat per la seva passió pels escacs.

El 1922 el bibliòfil francès Victor Place va publicar a la revista "L'Estrategie" el descobriment d'un manuscrit d'escacs. L'enorme importància del descobriment es va veure en el fet que portava la signatura de Lucena ("Luzena" en tinta negra, amb una rúbrica inicial en vermell). Les 84 pàgines contenen 28 problemes d'escacs i una anàlisi de 20 obertures. Aquest material comporta una compilació tècnicament més evolucionada que la del text de Salamanca, que completa, perfecciona i segueix en el mateix ordre. El manuscrit de París, com se sap, està escrit en una barreja d'antic francès i provençat al català i es remunta aproximadament a 1530-1550. Va ser venut en subhasta a París el 1991 a un preu rècord. El seu actual propietari segueix sent anònim. Victor Place també ha atribuït a Lucena l'autoria de l'obra coneguda com el "manuscrit de Gottingen" que no té data, però es creu que va ser escrita al voltant de l'any 1500. Prové de l'àrea de Bolonya, està escrit en llatí, i mostra fortes influències espanyoles en els termes tècnics dels escacs. El contingut d'aquest manuscrit són 12 obertures i 30 problemes, tots en l'estil "nou escacs". Representa un vincle intermedi entre l'obra de Salamanca, que també supera tècnicament, repetint el seu material en el mateix ordre, i el manuscrit de París.

En el manuscrit de Gottingen, s'utilitza la tècnica de dedicació, igual que Lucena, i es refereix a algú a qui el tractat es dedica amb gran respecte, emprant la forma "Vos" en lloc de la coneguda "T", anomenant-lo "Dominatio vestrai", "Prínceps serenissime", "Magnifie domine" i vocatius similars. Això constitueix un ressò de la dedicació del príncep Joan a l'incunabulum de Salamanca. En la seva anàlisi en profunditat de les peculiaritats lingüístiques del text llatí de Gottingen, l'erudit alemany d'investigació Gorschen arriba a les següents deduccions sobre l'autor: "tenia una educació humanística sòlida, va escriure l'obra per a un príncep o una personalitat de primer nivell; la seva força d'escacs és la d'un Mestre i els seus girs lingüístics de punt de frase probablement a Espanya o, en menor mesura, a Portugal".

Després d'aquestes pistes i l'especulació més o menys ben basada, la figura i totes les traces de Lucena s'esvaeixen per complet.